

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 296 (12996) | 1985 чылдың декабрь 25, среда | 1925 чылда үлдөилеттигес | Өрткө 3 көпөс.

1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планының дугайында

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың хоойлузу

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Сөвединиң доктаадыры болза:

1 чүтү. Тыва АССР-ниң План-бюджет комиссиязынын, Улетпур, транспорт болгаш харылза талазы-биле комиссиязынын, Турут талазы-биле комиссиязынын, Агроулетпур комплексииниң талазы-биле комиссиязынын, Садыг, чоннуң хөгжүлдери бараанарынын, чоннуң амыдырал хандырылганын талазы-биле комиссиязынын, Чуртта-коммунал ажыл-агый болгаш чаагайдылгала талазы-биле комиссиязынын, Кадик камгала, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле комиссиязынын, Улус өөредилгезиниң, эртем болгаш культура талазы-биле комиссиязынын, Херөөжениниң күш-ажылның болгаш амыдыралынын, не болгаш чаштар камгалазынын ахтырылганын талазы-биле комиссиязынын, Аныктар херектериниң талазы-биле комиссиязынын, Бойдус камгалазынын талазы-биле комиссиязынын эдилгелерин барымдалаашаан, 1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кирип келгенин баутаар бадылаар.

2 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин дараазындагы кол көргүзүлгелерин доктаадыр:

1985 чылда хамаарыштыр хуу-биле	
Улетпур продукциязы	103,3
Күрүениң капитал салымчыныры	132,4
Никити аягындагы автомобиль транспорту-биле	
чүткөр сөөктүгелери	107,3
Улус ажыл-агыйның талазы-биле ажылчыныр-ның болгаш албан-хаакчыларынын саны	101,5
Күш-ажылдың бүдүрүктүлүгү: улетпурге	104
тудугга	104,5
Күрүне болгаш кооператив салымчынын үтүмкөп садылгала бараан саарылганы	104,3
Оң иштинде ээирттер суксууныры сайгарганын хемчөөлү саанаска	108,3
Чоңа амыдыралдың ачы-дузанын чедирерин сайгарганын хемчөөлү	106,3
Школа назын чөткөөннериниң күрүне бюджетке турар албан черлеринге урууларын салы	100
Профессионал-техниктиг үчүлүшкелдерин мергезилдик ажылчылары доостурун түлдүрү	103,9
Эмгектеги организациянын саны	100,9
1986 чылда акшаладырышкынын бүтүлүсү	үер

1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планынын күүсеттиниң турарынын дугайында
Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң доктаалы

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Сөвединиң доктаадыры болза:

1. 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планынын күүсеттиниң турарынын дугайында Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң илеткелин медээ кылдыр хулап алыр.
2. 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планын күрүсидеринге улаан-чарга эржек чутула хемчегелери Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели ач чорудуп турарын демдеглээр.
3. 1985 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планынын күүсеттиниң турарынын дугайында ахтырылганын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң План-бюджет болгаш доктаамал эске-да комиссияларынын, ол ышкы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң хуралдарына депутаттарын чуталаан садылгала.

дестериниң күсели-биле никити шөлү 118 муң дәрбес-чин метр чуртталга бажыныры тудар.

3 чүтү. СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунун шийитирлерин база эртем-техниктиг депшилгенин дүргедириниң ахтырылганынын талазы-биле СЭКП ТК-га чөвүлел хуралдың ахтырылганынын, «Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин дүргедириниң талазы-биле хемчегелер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1985 чылдың апрель 11-деги № 297 база РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1985 чылдың июль 12-деги № 251 доктааларын удурутуп болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планын боттадырып турарынын үенинде эртем-техниктиг депшилгенин чедикчиликтерин улам долу ажылдарына болгаш күш-ажылдың бүдүрүктүлүгүн бүтү хемчег-биле бедиреринге, бүдүрүктүлүгүн интенсивфикаштырына, олар чүдүдү, чиг этки, материалдарын болгаш эске-да курлавырларын камнаарына, ажил-агый чорудурун чарга аргаларынын ажилдың ажыктынын болгаш шыярынын бедиреринге салдыр күштелдиреринге, социалист чарышты калбаа-биле неггедиреринге, улус ажыл-агыйның бүтү эвеналарына күрүне, план болгаш күш-ажыл сагылга-чурумун быжыгалаарына түнөшкө, эржек чутула апарган таварыгаларда планын ооналаларга ылаваашкынырын киришкан, республиканың социал-экономиктиг хөгжүлденин улам ыңай дүргедирин хандыраар алаар.

4 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планынын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң План-бюджет болгаш эске-да доктаамал комиссияларынын түнөшкө таймы-быраттыгын санааларын болгаш шүтүмчүлдерин, ол ышкы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң хуралдарына депутаттарын чуталаан санааларын болгаш шүтүмчүлдерин өөренип көөрүн, ыңчангаш оларын талазы-биле чогуур шийитирлерин хулап алыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелине дагыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазы Ч.Д. ОНДАР.
Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.
1985 чылдың декабрь 20.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазы Ч.Д. ОНДАР.
Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.
Кызыл хоорай.
1985 чылдың декабрь 20.

налдарын болгаш шүтүмчүлдерин өөренип көөрүн, база СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунун шийитирлерин болгаш эртем-техниктиг депшилгенин дүргедириниң ахтырылганынын талазы-биле СЭКП ТК-га Чөвүлел хуралдың ахтырылганынын удурутуп болгаш, бо чылдың болгаш он ийги беш чылдың баштайгы чылы — 1986 чылдың планын ооналаларын чедикчиликтерин күрүсидеринге улаан-чарга хемчегелери боттадырып Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелине дагыр.

КРЕМЛЬГЕ УЖУРАЖЫШКЫН

СЭКП ТК-ның Чингине секретары М. С. Горбачев Москвада кыска аяч-чорук кылып келген ККП ТК-ның Политбюрозунун болгаш Секретариатынын кежигүнү, КУР-нун Күрүне чөвүлелиниң Премьериниң оралакчызы Ли Пэни декабрь 23-те хулап алган.

Совет-кыдат харылзаларынын чамдык ахтырылганынын болгаш ийи талага сонургалдыг эске-да ахтырылгала талазы-биле санал-оналдар солчулгазы болган.

Кыдат Улус Республика-биле харылзаларын боттуу-биле экижи-деринге совет таланын шыңчы сеткилдиг чүткүлдүүн М. С. Горбачев бадыткаан. Бистин социалист ийи чуртуу-устун чаагай кожа-хелбээ турарын болгаш кады ажылдажылганын быжыгалаарынын херээнге улам ыңайгы депшилге совет болгаш кыдат улустарынын үр хуусаалыг, үлденин эрге-ажыктарына, Азияга база бүгү делегейге тайбышкын болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыктарына таарышкан болур ийик.

Ийи таладыг харылзаларын чогумдарына кыдат таланын идит бээр күзүлүдү дугайын Ли Пэи медеглеп, делегейге тайбышкын дет-киринге КУР-нун сонургалдыгын демдеглээр.

(СЭТА).

1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетинин дугайында
Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың

хоойлузу

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Сөвединиң доктаадыры болза:

1 чүтү. Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң План-бюджет комиссиязынын, Улетпур, транспорт болгаш харылза талазы-биле комиссиязынын, Турут талазы-биле комиссиязынын, Агроулетпур комплексииниң талазы-биле комиссиязынын, Садыг, чоннуң хөгжүлдери бараанарынын, чоннуң амыдырал хандырылганын талазы-биле комиссиязынын, Кадик камгала, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле комиссиязынын, Улус өөредилгезиниң, эртем болгаш культура талазы-биле комиссиязынын, Чуртта-коммунал ажыл-агый болгаш чаагайдылгала талазы-биле комиссиязынын, Аныктар херектериниң талазы-биле комиссиязынын, Бойдус камгала талазы-биле комиссиязынын, Херөөжениниң күш-ажылның база амыдыралынын, не болгаш чаштар камгалазынын ахтырылганын талазы-биле комиссиязынын эдилгелерин барымдалаашаан Тыва АССР-ниң 1986 чылда Күрүне бюджетин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киргенин баутаар ордалар болгаш чарыгалдар талазы-биле 135017 муң рубльге бадылаар.

2 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетиниң орулганын күрүне болгаш кооператив бүдүрүлгелеринден болгаш организациаларында—саарыга удурутуп, бүдүрүлгелерин дөш төлөвирден, арыг орулганын хостуг ахтырылганында, арыг орулганын санаашкынында, удурутуп болгаш социалист ажыл-агыйдан кирер эске-да орулгаларын — никити түңү 47259 муң рубль кылдыр доктаадыр.

3 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетинден улус ажыл-агыйын акшаландырып — улетпур, медээ ажыл-агыйын, чуртта-коммунал болгаш улус ажыл-агыйның эске-да алдырларын улам ыңай хөгжүлдери—никити түңү 44005 муң рубль чарыгалдарын доктаадыр.

4 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетинден социал-культура хемчегелерин акшаландырып — никити билиг школаларына, тускай ортукма өөредилге черлеринге, библиотекаларга, клубтарга, театрларга болгаш чарыгалдарынын болгаш культураның эске-да хемчегелерин: эмгектерге, уруулар ахтырылганын болгаш кадык камгалазын база күш-културанын эске-да албан черлеринге: пенсияларга болгаш пособиелерге—никити түңү 82618 муң рубль кылдыр доктаадыр.

5 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетинден күрүне эрге-чаргыра органианын болгаш күрүсидеринге бажырылга органианын акшаландырылганына 3557 муң рубль түңүтү кылдыр доктаадыр.

6 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң республика бюджетин орулгалар болгаш чарыгалдар талазы-биле 60116,3 муң рубль кылдыр болгаш 1987 чылдың январь 1-де касса оргилденине акша 2040 муң рубль түңүтү болур кылдыр доктаадыр.

7 чүтү. 1986 чылда районнарының болгаш Кызыл хоорайның бюджетин орулгалар болгаш чарыгалдар талазы-биле 74900,7 муң рубль кылдыр болгаш 1987 чылдың январь 1-де бо бюджет талазы-биле касса оргилденине акша 2260 муң рубль түңүтү болур кылдыр доктаадыр, оң иштинде:

Районнар	1986 чылда орулгалар болгаш чарыгалдар	1987 чылдың январь 1-де касса оргилденине акша
1. Бай-Тайга	3474,9	110
2. Барын-Хемчик	6729,5	200
3. Чөөн-Хемчик	6247,2	190
4. Каа-Хем	3612,9	110

5. Кызыл	4653,4	135
6. Мөңгү-Тайга	1587,1	45
7. Овур	2706,8	80
8. Бик-Хем	3858,2	115
9. Танды	5545,0	170
10. Тес-Хем	2823,9	80
11. Тоюу	2034,1	60
12. Улут-Хем	6744,1	210
13. Эрзин	2433,5	80
14. Сүт-Хөл	2983,3	85
15. Кызыл хоорай	19496,8	590

8 чүтү. 1986 чылда районнарының болгаш Кызыл хоорайның бюджеттеринге санаашкынынын мынчаар бадылаар:

а) кооператив бүдүрүлгелериниң болгаш хей-никити организациаларынын ажыл-агый органиаларынын орулга удурутуп, арга-аппа орулгазында, чурттагы чон удурутуп, бот, чыгыс болгаш эвөөн эс-бүдөлгө хамаарып удурутуп, кады ажыл-агый удурутуп болгаш 1986 чылда акша-баран лотереяларын 100 хуу хемчөөлдиг кылдыр.

б) саарыга удурутуп (чурт улетпурга, чоннуң амыдырал хандырылга болгаш херектерин кооперативниң бүдүрүлгелериниң база организациаларынын талазы саарыга удурутуп алырга) районнарының бюджетинде 100 хуу кылдыр; Кызыл хоорайның бюджетинде 79 хуу кылдыр.

в) чурт улетпурга, чоннуң амыдырал хандырылга болгаш херектерин кооперативниң бүдүрүлгелериниң болгаш организациаларынын талазы саарыга удурутуп Кызыл хоорайның бюджетинде 100 хуу кылдыр;

г) күрүсидерин иштин ойнаашкын чөвүленин түңүдөн 60 хуу кылдыр;

д) кооператив болгаш хей-никити организациаларынын өт-хөргөзүлгенин эки түр-биле камгаладырында, пассажирлериниң транспорту албан камгаладырында болгаш камгаладырында эске-да хемчегелерин кирген хөргөгиден кирер акшаның 10 хууун чурттагычарынын өт-хөргөзүлгени камгалааткан төлөвирден 50 хууу хемчөөлдиг кылдыр доктаадыр.

9. 1986 чылда АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин планында көрдүгүн хемчегелерин акшаландырып-биле 1986 чылда АССР-ниң республика бюджетинден Чөөн-Хемчик районуң бюджетинде 1992,3 муң рубль тускайлаар.

9 чүтү. 1986 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетиниң талазы-биле болгаш 1984 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне бюджетиниң күрүсидериниң дугайында отчет талазы-биле Тыва АССР-ниң План-бюджет болгаш доктаамал эске-да комиссияларынын түнөшкө кирген санааларын болгаш шүтүмчүлдерин, ол ышкы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң хуралдарына депутаттарын киргенин санааларын болгаш шүтүмчүлдерин өөренип көөрүн, ол талазы-биле тускай хемчегелерин алыр болгаш АССР-ниң министрстволарынын болгаш ведомстволарынын орулгаларынын база чарыгалдарынын, каттыгынын системанын бажыларынга, районнарынын болгаш Кызыл хоорайның бюджеттеринге ахтырылганын РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң бадылаан, 1986 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджетинде болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң бадылаан 1986 чылда Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлденин Күрүне планына ахтыртып кирер Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелине дагыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазы Ч.Д. ОНДАР.
Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Н. БОЙДУ.
Кызыл хоорай.
1985 чылдың декабрь 20.

КАА-ХЕМ РАЙОН XXVI.СЪЕЗДИДЕН СЪЕЗД ЧЕДИР. XXVII

БЕШ ЧЫЛДАРНЫҢ БЕДИКТЕРИНЧЕ

СЭКП ТК-ның апрель болгаш октябрь (1985 ч.) Пленумнары бистин чуртуу-устун он бирги беш чылда чедикчиликтеринге доктааашаан, партиянын өлөңгө-лөңгө ХХVII съездинге бедикчилерин чедикчилеринге, ахтырылганынын талазы-биле СЭКП ТК-ның апрель (1985 ч.) Пленумунга демдеглээр. — Оң ужура-лазы аңаа чуталаашаан кее-ру-биле кирип турар ахтырылганын эң чуталаашаан-биле, амгы үенин байдалы-биле, никителдин мурунга тургустунган орулгаларынын чарга чүдүлдери-биле болгаш улус хемчөөлдери-биле то-даргайлашкыны турар. Шы-нап-ла съезд мурунда пар-тиянын документтер коммунистериниң улус шу-лангынын бүдүрүлгелерин ахты-рылганын оңа чуталаашаан кее-ру-биле болгаш, тургустунган байдалды ханым-биле болгаш көөрүн, ийик шийитирлерин хулап алыр болгаш күрүсидериниң ахтырылганын бистен негеп келген.

Бо чутуга ужура-лазы документтериниң районнуң коммунистерин, бүгү ажыл-агый чоннары тус-тус хуралдарына калбаа-биле танышкын, боттарынын күш-ажылы ба-зымдарын аңаа дүштүргенер. Районда 2 партком, 27 эге болгаш 9 цех организа-циялары, 33 партбөлүк

ажылдан турар, оларын чүдүлдү 573 коммунист бар. Олар он бирги беш чылдың планын дугайында болгаш социалист ху-дэлерин чедикчиликтеринге күрүсидер дөш социалист чарыштын муруну одуруун өлөңгө-лөңгө, боттары өлөңгө-лөңгө баштап туралар. Бо беш чылда Сизим болгаш Бай-Сөөк суурларга партия органиациялары тургустунган, «Бурунгаар» совхоз-ка партком, оң дөш бөлүк-тери ачылган агаалар.

Партиянын район органи-зациязы болупуну практи-к ажил-чорудулазына район амыдыралынын бүгү талаалары хаара туткан. Оң комитеттер болуп ага органиациялары СЭКП-ниң ХХVII съездиниң шийитир-лерин амыдыралга ботта-дырар дөш бүгү күжүн мөөңөп келген. Экономика-ны болгаш культураны хөг-жүлдери ахтырылганын коммунистерниң ахтырылганын чүдүлдү. СЭКП рай-онунуң пленумнарына, бо-ро хуралдарына улетпур-нун, кады ажыл-агыйнын, капитал турутуп болгаш эске-да алдырларын, комму-нисте кижизилгенин ахты-рылганын чуталаашаан келген.

Партияны удурутуп

чутуга өзө — кадрлар-биле ажил, оларын шыңгыла-ры, кижизилдери. Бо беш чылда партия органиация-ларынын күжизилгенин ахты-рылганын түнөшкө пар-тия, совет, ажил-агый бол-гаш хей-никити ажилдарын эки билер, политика талазы-биле бышкан билилгелер, бедик мергезилдик болгаш ажилдар, чогадыкчы шы-нарлар кижилер удурутуп бер-ген. Совхозтар директорлары В. Херекти, А. Дресняни-ковту, партия органиацияла-рынын секретарлары А. Ка-ра-оолду, А. Слюсареваны, кеде Советтер куускомна-рынын даргалары А. Морозо-ваны, Д. Сарыларын, район-нун сак-хөө килдизиниң эр-гелекчизи Т. Бочкареваны болгаш эске-да он-он уду-рутуктары боттарынын ажилдары харымсалгалыг, чүткүлдүг кижилер деп санап турар бис.

Коммунистерниң болгаш коммунист удурутуктарынын хей кезин — кады ажыл-агыйда. Улус ажыл-агый-нын ол чутуга алдырыче кол кичөөлөгүсү улаангы турар. Мында бедик мергезилдик специалистер бар, даанга ажил-херек дөш кижизил-дигенин чогуур деңгелеге тургузарынын хемчегелери алдынып келген. Оң ула-

мындан кадыкчы ишчилери бо беш чылда эвөөн эвес че-дикчиликтерин чедип алган. Бо үениң дугайында кады ажыл-агый бүдүрүлгенин хөгжүлдери кирген капи-тал салымчыны онгу беш чылдаазында хей болган, кол фондустар 1,6 катеп эскен. Чүткө сөөлдү ийи чыл-да беш районнуң совхозта-ры 55 тракторну, 59 траа-комбайнын, 65 автомобилди болгаш кады ажыл-агыйнын эске-да техниказын алган. Оң түнөшкө муруну беш чылдаазында деңгелеге тараанып чымчылды чылда ортуула-биле 1,7 катеп эскен, картофель—2 катеп кү-дүдөн. Хаанынын болгаш чылгы малдын баш саны эскен, малдын продуктулуг чо-руу бедөөн, күрүсидер сүт са-дарынын беш чыл планын район бо чылдың октябрда күрүсидерин.

СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленуму чар ажылынын культуразынын бедириниң ка-дыкчы ишчилеринге даан-дырган. Шынап-ла чар ажыл-агый сайыратканында бүгү чутуга хамаарышкын билдин-гир. Унуп-дүжүт бедик бол-ган тудум малга чөм кура-лыларын четчир кылдыр бедиктеп алыр арга тургус-тунар болгай. Бо талазы-би-ле ажылдар районнуң сов-

хозтарында база багай эвес боттарынын турар. Аңаа чи-жек кылдыр «Ленинги орук» совхозту көрөшкө. Бо ажыл-агыйнын тараажыла-ры үрөзүниң сорттары доктаамал чарып, тараа культуруларын тарып естү-рериниң технологиязын шыңгып сагып турар, оң түнөшкө шөлдерин дү-жүткүр бедик. Бо чылмын ук совхоз кызыл-тасты бир гадан 24 центнерин, сулаын 28,3 центнерин алган.

Он бирги, беш чылдың планын ооналаларын че-дикчиликтерин күрүсидер дөш районда калбарган социали-ст чарышка тикелчи бо-луп турар кады ишчилер районда эвөөн эвес. Аңаа СЭКП-ниң XXV съездин ат-тыг, «Бүрен» болгаш «Со-вет Тыва» совхозтары ха-маарыштырып болур, ол ажыл-агыйлар күрүсидер ээ-т болгаш сүт садарынын беш чыл планын хуусаалары күрүсидер. Дыка хей мал-чылар боттарынын шудуру күш-ажылынын үлгелерин көргүзүп, аныктарын төлө-түп дагынып туралар. Ол дөшкө, «Бүрен» совхозта саанчы В.У. Д. Сувак, СЭКП-ниң XXV съездин аттыг совхозта саанчы А. В. Арте-мичина, «Улут Октябры» сов-хозта хойжу С. Сандый-оол,

«Совет Тывада» малчы О. Монгуш, «Бурунгаар» ме-ханизатор, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң депутат-ы В. Т. Дудуев болгаш эске-да он-он хойжулар, саан-чылар, механизаторлар, та-раажылар-дыр.

Районнуң улетпур бөдү-рүлгө черлери база бо беш чылда деңгелек ажылдан келген. Продукция бүдүрү-лгени болгаш ону садарынын талазы-биле план 102 хуу күрүсидерин, онгу беш чыл-дынга деңгелеге продукция бүдүрүшкү 66 хуу, ону сайгарып 57 хуу, күш-ажылдың бүдүрүшкү 1,5 катеп эскен.

Чоннуң хандырылга ады-ралынын коллективтери ба-ла багай эвес ажылдан ту-рар дөшкө деңгелегери чу-гула. Чоннуң амыдырал хан-дырылга бүдүрүлгелер эргеле-ли 370 муң рубльдин, а чурт-талга-коммунал ажыл-агый эргелели 180 муң рубльдин ачы-дузанын бо беш чылда чедирген болгаш бо ийи кол-лектив беш чыл планын ху-саалары чөм күрүсидерлер. Олар чоңу хандырылганын өтпеге ахтырылганын тыпканар, хандырылга культуразы бе-дөөн болгаш оң шыяры экижээр.

Партиянын район органи-

ажылдың сагыла-чурмуна быжыгалаарына, мурунчы дуржулагын неггедирерин-ге, азырадыкчы хемчегелер чедиреринге, харымсалга чок чорукту чалдырып, дуулап турар. Ол дөшкө-лөңгө «Совет Тыва», СЭКП-ниң ХХVII съездин аттыг совхоз-тарынын, харылза бедир-лини, иштин херектер ийи-лигин, районнуң ажилы экижөөн деңгелегери чуту-ла. Бо черлерде партия органиациялары күш-аж

АЖААЛГА КАССАЛАРЫ СИЛЕРГЕ БАРААН БОЛУП ТУРАР

Чоннуң акша-хөреңгизин ылаптыг кадагалап, улус ажил-агийын улам ыңай хөгжүдеринге, оларны ажыглаар талазы-биле чонга ажык-дузаны ажаалга кассалары чедирип турар.

Ачы-дузаны
ажыглаар!

САЛЫШКЫННАРНЫҢ ЧАА ХЕВИРЛЕРИ

Ажаалга кассаларының ужур-дузанын миллион-миллион ажилчы чоннар ажыглап турарлар. Ажаалга кассалары оларның акша шыгжамырларын идегелдиг, таарымчалыг болгаш эптиг шыгжап берип турар болгаш акша-санажылга талазы-биле чорудулгалар кылырынга таарымчалыг болуп турар. Чоннуң акша шыгжадынын улам калбартырынын хевирлерин ам-даа калбартыр сорулга-биле хемчеглерин ап, салышкыннарның чаа хевирлерин 1984 чылдын февраль 1-ден эгелеп киригел.

Аныяктарның шаңнал салышкыннары. Ындыг салышкыннарны 18-тен 30 хар чедир пазылыг хамаатылардан хүлээп ап турар. Акша шыгжадыр дээр кижи ажаалга кассазынга боду келгеш, паспортун көргүскөш, счедун ажыдар. Оон эгелеээш-ле акша-хөреңги курлавырлары ол шыгжадыкчының үш чыл дургузунда ай санында ажылдап азы өөренип турар черинин бухгалтериязын дамчытыр шилчидиктен акшазындан чыгдынар апаар. Ону шыгжадыкчылар аныяктарынын шаңнал салышкыннарының счедунче шилчидеринин дугайында билдириништин би-жирлер.

Ай санында дадывырның 10, 20, 30, 40

азы 50 рубль хемчээлдин — шыгжадыкчы боду тодардыр. Ол дадывырны шыгжадыкчы кижи боду кээп төлөп-даа болур. Салышкынның ол хевиринден кезек-чамдыктап акша алырын чөпшээрес. Адаттыг ол чүүлдерин сагыр болза, салыкчыларга чыл санында 3,5 хуу хемчээлге орулганы төлээр болгаш оон 2 хуузу чыл санында салышкынның арткан түнеринге немээр, 1,5 хуузу үш чылдан эвээш эвес шыгжатынган салышкыннарга шаңнал хевирлиг кылдыр бээр.

Немелде дадывырлыг дарый хуусаалыг салышкыннар. Ол салышкыннар салыкчыларга чыл санында 3 хуу орулганы бээр кылдыр бир чылдан эвээш эвес хуусаалыг хүлээп алдынар. Дарый хуусаалыг амгы салышкыннарда оон ылгалыр чүүлү болза, салышкыннарның чаа хевирлеринге баштайгы болгаш немелде дадывырларны акша-биле туду-даа, шыгжадыкчы кижинин билдириниш-кинин эзугаар оон ажылдап турар черинин бухгалтериязы шилчидишкын-биле даа төлөп болур. Немелде дадывыр бурузунун хемчээли 10 рубльден ашпас ужурулг.

Акша-бараанын ойнап алышкынның салышкыннарда орулганы ону ойнап алганы хевирге акша-биле-даа азы шыгжадыкчының күзелдин эзугаар чоннуң эн хергелде турары барааннар-биле-даа төлөп болур. Ойнап алышкыннарның тиражтарын чылда ийн катап — апрель-де болгаш октябрьда эрттирип турар. Оон чартык чылда ойнап алышкынның түнү толардырының талазы-биле салышкынның ортумак артышкыны 5000 рубльден ашпас ужурулг. Оларның ойнап алышкын счедунга таварышкан барааннарның аттары ажаалга кассаларындан билип ап болур. Шыгжадыкчының күзелдин эзугаар ол бараанын садып алырының чегин оон счедунга таварышкан ойнап алышкынның барааннарның өртөөндөн 25 хуу ажып турар кылдыр, оон артын ажаалга кассазы чедир төлөп бээр кылдыр кылып ап болур. Таварышкан ойнап алышкынның түнү салышкын шыгжаары-биле счедунга ол хевээр арттырып-даа каап болур.

Совет күрүне салышкыннарның чажыдын, четче-бүрүн турарын камгалаар болгаш салыкчының баштайгы негелде-зин эзугаар ону үндүрүп бээрин магады-лап турар.

100-ТЕН 10.000 РУБЛЬ ЧЕДИР ОЙНАП АЛЫШКЫННАР

100-тен 10000 рубль чедир ойнап алышкыннар.

Күрүнениң 1982 чылдагы ойнап алышкынның иштиги чээлизиңи облигациялары чоннуң акша-хөреңгизин шыгжап кадагалаарынын таарымчалыг болгаш эптиг хевирлеринин бирээзи болуп турар.

Күрүнениң 1982 чылдагы ойнап алышкынның иштиги чээлизиңи 1982 чылдын январь 1-ден 2002 чылдын январь 1-ге чедир — 20 чыл хуусаалыг кылдыр үндүргел. Чээлиге орулгаларны чылда-ла ойнап эрттирип турар 8 тиражтарын ойнап алышкыннарындан төлөп берип турар.

Чээлиге ойнап алышкыннары бежен рубльдин облигацияларынга оон айткан үнө-зин кириштирибшаан, (25 рубль түнүг облигацияларын ойнап алышкыннарының чүгүл чартын төлөп бээр), 10000, 5000, 2500, 1000, 500, 250, 100 рубль хемчээлге тургускан. 10000 рубльди ойнап алган кижи «Волга» автомобильди азы ол-ла чергениң өске-даа чикк автомобилдин ээлчег чокка садып алыр эргелиг.

Күрүнениң 1982 чылдагы ойнап алышкынның иштиги чээлизиңи облигацияларын бүгү ажаалга кассалары хостуг-садып-даа, садып ап-даа турар.

рүлгелеринин ойнап алышкыннарының түнү ол-ла дараалашкаа-биле 10,8 миллион рубль болгаш 18 миллион рубль болур азы үндүргел билеттерин түнүнүн 60 хуузу.

Немелде «Күскү» ойнап алышкыннарның аразында «Москвич-2140», «Жигули» ВАЗ-21013, анги-аңгы хевириниң мотоциклдери, пинино, өнүгү телевизорлар, соодукчулар, фабрикага кылган хевистер болгаш үнелиг оон-даа өске эдилелдер бар.

Немелде «Чаа чыл» үндүргелзинде — үс-түнде адаттыг ойнап алышкыннарда аңгыда, «Волга» ГАЗ-24 деп 100 автомобилдерин бир дугаар киригел.

Лотерея билеттерин ажаалга кассаларындан, магазинерден, харылаа бүдүрүлгелеринден, кинотеатрлардан садып ап болур.

Ойнап алышкыннарның тиражтарынга киржинер!

САННАР, ФАКТЫЛАР

© Республиканың чурт-такчыларынга 117 ажаалга кассалары бараан болуп турар.

© Республиканың ажаалга кассаларында чоннуң акша шыгжадышкыны 1985 чылда 80 миллион рубль ашкан.

© 100 муң акша салыкчылары боттарыны чыып алганы акшаларын ажаалга кассаларында шыгжадып турарлар.

© 1984 чылда акша салыкчыларынга оларның салышкыннарынга хуу кылдыр 1301 муң рубльди төлөөн.

© Күрүнениң иштиги ойнаашкынның чээлизиңи облигацияларын чонга 310 муң рубльге саткан.

© Акша-бараан лотереязын билеттери-биле ойнап алышкыннарга 69 муң рубльди төлөп берген.

© Чурттагы чондан үндүргү болгаш камгаладышкын төлөлгелеринге 840 муң рубльди, коммунал болгаш оон-даа өске төлөлгелерден 3,551 муң рубльди хүлээп алган.

© 1,227 муң рубльдин аккредитивтерин төлөөн болгаш 1,998 муң рубль түнге аккредитивтерин берген.

© Өске районнарны ажаалга кассаларыне салышкын счедтарындан 571 муң рубльди шилчидип чоруткан.

© Үр хуусаада ажылаар барааннары садып алыры-биле 6,805 муң рубльдин санажылга чектерин берген.

© Ажылчыны р нын болгаш албан-хаакчыларның, пенсионерлерин билдиринишкыннерин эзугаар шалындан, пенсиялардан болгаш өске-даа орулгалардан салышкын счедтарыне 6,727 муң рубльдин шилчиткен.

© Акша салыкчыларының күзели-биле салышкыннарда 38 муң рубльди коммунал болгаш оон-даа өске ачы-дуза чедирилгези дээр үндүр би-жээр.

ХОСТУГ ҮЕҢЕРНИ КАМНАҢАР

Ай санында-ла силер ажаалга кассазынга барып, шыгжаткан акшаны немеп, квартира, газ, электр энергиязы болгаш оон-даа өске коммунал ачы-дузаны дээр төлөгелер кылып, анаа бодунарның хостуг үеңерни чарыгдап турар болгай силер.

Ажаалга кассаларының акша салыкчыларынга чедирип турар ачы-дузанын бирээзи — төлөгелерин аңгы-бүрү хевирлеринге туду акша төлөвүн шилчидер болур. Ындыг таварылгада чүну кылырыл?

Силерин акша салышкыннарының счедун кылып турар ажаалга кассазынга даалганы бергеш, салган акшанын счедундан төлөгелерини ушта бижириңи хуусаазын айттып каар силер. Ол даалгалар би-жил долдурарының бланкаларын туралап-на ажаалга кассаларындан ап болур силер. Туду акша төлөвөс санажылгалар ол төлөгелерин чогуур хуусаазында кириеринге эптиг болуп турар.

Туду акша төлөвөс шилчидиш-кинер — шыгжаткан акшанын арбыдадып алырының база бир эл-

тиг хевир-дир. Ынчан силер ажаалга кассазынга баар үеңерин безин камнап алыр болгай силер. Ол бүгүнү кылтыра, ажылдап турар бүдүрүлгелеринин, совхозунарның бухгалтериязынга билдириништин би-жээр, айда алыр шалынындан чогуур түнү ажаалга кассазында шыгжаткан акшанын счедунче шилчидип турарын айттып каар силер.

Ол билдириништинге айттып каары чутула чүүлдер: ажаалга кассазының дугаары болгаш оон турар чери, шилчидишкын кылдыр хуусаазы болгаш оон түнү, ол ышкаш шыгжаткан акшанын счедунун дугаары. Бир эвес ол үеңе чедир акша шыгжатпайн турган болзунарза, билдириништинге счед дугаары бижи-рурлуг черге «Чаа ажыдар» деп сөстү бижип каар силер.

Боттарының шыгжаткан акшазын туду акша төлөвүн немээр чорук — акша салыкчызының боду-нун хостуг үезин чогумчалыг ажы-лаарынга, ол үени бодунун угаан-бодал сонуургалын хандырынга ажыглаарынга херек.

САНАЖЫЛГА ЧЕГИ

Ажаалга кассазының санажылга чеги — чурт-такчы чоннуң бараан садып алырынга санажылга-нын эн эптиг хевир. Оларга автомобильдер, мотоциклдер, бажынның мебель гарнитурлары, үнелиг металлдардан болгаш даштардан кылган кылгалар, хевистер болгаш үр эдилелдин улуг өртөктиг оон-даа өске херекселдери хамааржыр.

Санажылга чеги болза, чүгүл ол кижиниң адын-га бижиттинген акша документизи болур. Ону ол кижиниң салган акшазының счедунда түнүндөн азы оон ажаалга кассазынга туду киригел акшазындан 200 рубльден 10000 рубль чедир түнге ажаалга кассазы берип болур.

Ол чек болза, ону берген хүнүндөн ийн ай дургу-зунда күштүг болур.

Санажылга чегин чурттуң кайы-даа хоорайынга болгаш районунга төлөп бээр-биле хүлээп алыр. Ажылгатынмаан санажылга чегин ол кижиниң чурттап турары чериниң төп ажаалга кассазынга чедирер болгаш ол касса ону туду акша-биле тө-лөп бээр азы шыгжаткан акшазынга ол түнү не-мээр.

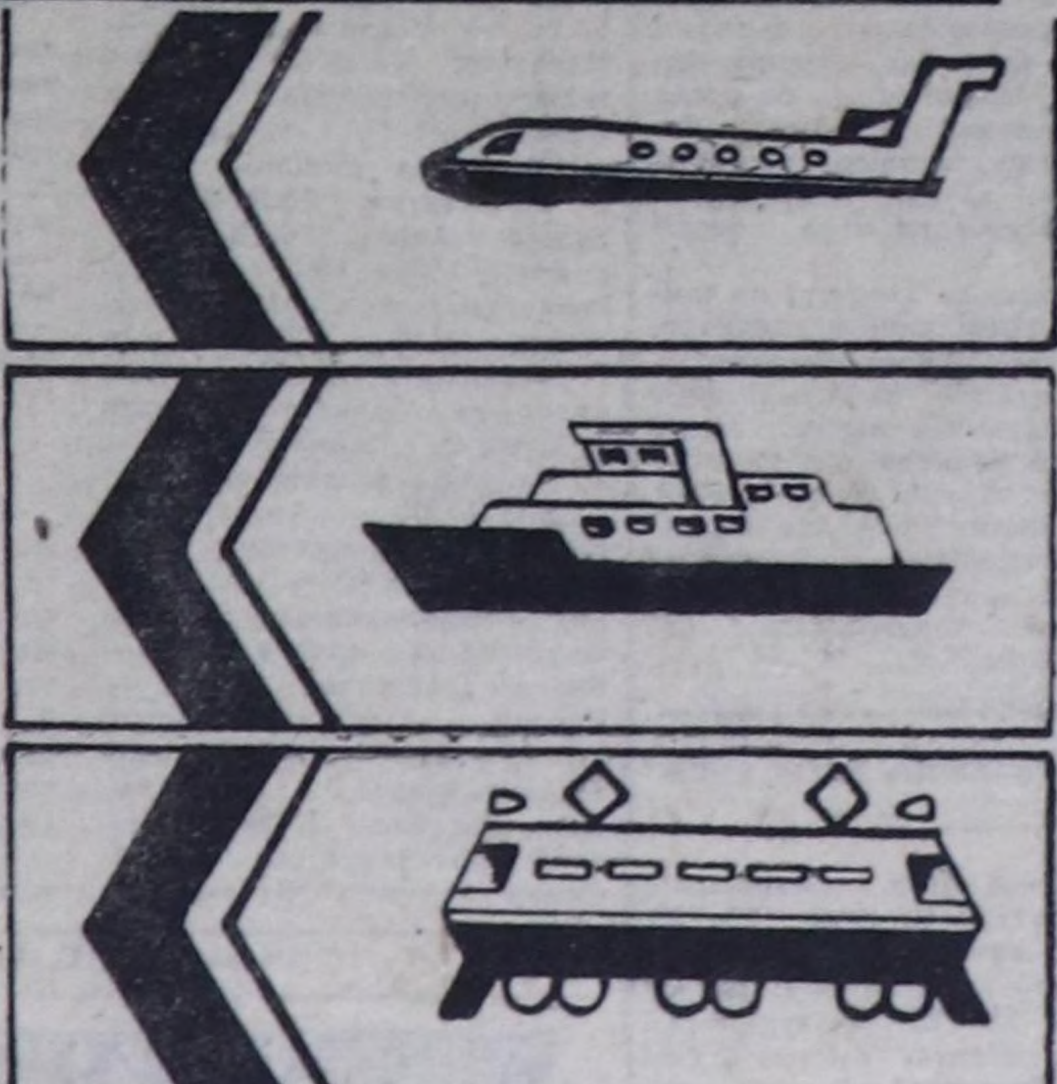

АЖААЛГА КАСАЗЫНЫҢ АККРЕДИТИВИ

Шөлээлп чоруурда, командировка баарда, бир черден өске черге көжөрдө акшаны орук-ка ап чоруурунун эн эптиг хевир — аккреди-тив болур.

Ажаалга кассалары аккредитивти ийн аңгы хевирге берип турар: 3000 рубльге болгаш 300 рубльге чедир туралаан түнүнге бээр. 3000 рубльдин түнүнге аккредитивти ол түнге бү-рүнү-биле дораан төлөп бээр. Ындыг аккреди-тивтин ээзи кижи ол түнүнүн чамдызын алырын күзээр болза, арткан түнге чаа аккреди-тивти бижип бээр апаар. 300 рубльдин тү-нүнге аккредитив-биле ол түнүн бүрүн ап-даа болур, 100 рубльден-даа ап болур. Аккреди-тив эзугаар акшаны ону берген хүнүндөн эгеле-лөп айт дургузунда хуусаада ап болур. Аккредитивтин ээзи кижи паспортун болгаш ону долуп болур документизин көргүзсө, ажаалга кассалары анаа төлөп бээр.

Аккредитивте акшаны хол үжүү бижи-дип алган кижи база төлөп берип болур.

АКША ШЫГЖАДЫРЫНЫҢ КАНДЫГ ХЕВИРЛЕРИ СИЛЕРГЕ ЭН ЭПТИНН БОЛГаш ТААРЫМЧАЛЫН, АЖААЛГА КАССАЛАРЫ-НЫҢ ЧЕДИРИП ТУРАРЫ АЧЫ-ДУЗАНЫҢ КАНДЫГ ХЕВИРЛЕРИН АЖЫЛАП БОЛУРУН БО АРЫНДА ПАРЛАТТЫНГАН МАТЕРИАЛ-ДАР СИЛЕРГЕ ДУЗАЛААР, ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ АЧЫ-ДУЗАНЫ АЖЫГЛАҢАР!

Күрүнениң күш-ажыл ажаалга кассаларының Тыва республика эргелели.